

ISLOM DINIDA ER-XOTIN MUNOSABATLARINING TALQIN ETILISHI

Mahbuba Bo'riyeva

"Oila va xotin qizlar" ilmiy tadqiqot instituti 100047, Toshkent shahri, Yashnobod tumani, Istiqbol ko'chasi, 51-uy,
mahbubaburieva6@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10462786>

Tayanch so'zlar: Oila, tarbiya, munosabatlar, farzand, qadriyatlar, nikoh, o'zaro xurmat, o'zaro tushunish, burch, ma'suliyat.

Annotatsiya: Ushbu maqolada oila borasidagi diniy qarashlarni ko'rib chiqar ekanmiz, oila barqarorligida er-xotin munosabatlaridagi asosiy joy egallaydigan nikoh orqali oilani mustahkamlash, erkak hamda ayollarning huquq-majburiyatlari, oila tinchligi, sha'nini saqlashga katta e'tobor berilgan.

1 KIRISH

Oila haqida gapirishdan oldin insonning yaratilishidan ko'zlangan maqsadlari uning bahti, saodati, ayniqsa erkak hamda ayolning nima uchun juft qilib yaratilishi kabi savollarga javob topamiz. Shu boisdan Qur'oni Karimning Fotir surasiga murojat qilar ekanmiz unda "Alloh sizlarni tuproqdan, so'ngra nuftadan yaratib, keyin juft-juft qilib qo'ydi" degan yorqin dalillarni o'zi ulkan mo'jizadir [1]. Insonni erkak hamda ayoldan iborat juftlik yaratish hikmatini o'zida "sokinlik topishingiz uchun" deya bayon qilinadi [2].

Demak erkak va ayolni juft qilib yaratilishining hikmatida ular orasidagi mehr-muhabbat, sevgi, bir-birini qo'llab-quvvatlash hamda marhamatni shakillantirmay turib oilaviy qiyinchiliklarga chidab yashay olishmasdi.

Qur'oni Karim orqali Alloh taolo bandalarining umrlarini ma'lum tartib-nizomga solgan. Ushbu tartib-nizomni o'rnatishning yo'l-yo'rig'ini ko'rsatishda muallim qilib Payg'ambar alayhissalomni yuborgan. Ibn Obidin rahmatulloh aytishlaricha: «Dunyoda ham, oxiratda ham insonni bog'lab turadigan ikkita rishta bor. Birinchisi – inson qalbidagi iymoni. Inson iymoni sog'lom bo'lsa nafaqat bu dunyoda, balki jannatda ham birga bo'ladi. Ikkinchisi – o'zining pokiza oilasi. Insonning bu dunyodagi halol oilaviy munosabati jannatlarda ham yo'ldosh bo'ladi» [3].

Bundan tashqari Nahl surasida "Alloh sizlarga o'zlaringizdan juft qildi va sizlarga juftlaringizdan bolalar hamda nabiralar berdi va pok narsalardan rizq ulashdi" deya Alloh taolo marhamat qiladi. Islom shariatida musulmon insonning amaliy hayotini tartibga soluvchi zakot, ro'za, namoz, haj kabilar bilan bir qatorda nikoh, oilaga oid qarashlar ham bandalariga targ'ib qilingan [2].

Har bir musulmon uyli joyli, oilali bo'lishga harkat qilishi kerak deya Abdulloh roziyallohu anhudan rivoyat qilinadi [4]. Chunki Alloh oila qurmay, uylanmay yurushni musulmamlarga hos bo'lmagan ish, inson uchun unig baxt-saodati kelajagi

uchun kerakli narsadir, bo'lmasa u insonlarni bunday yaratmas edi deya ayon etadi.

2 MATERIAL VA METODLAR

Nikoh sababli oila deb atalmish muhtasham oshyon quriladi. Bu oshyonda er-xotinlar farzandlari, nevaralari bilan birga bog'lanib yashaydilar. Ular orasidagi qarindoshlik aloqalari yo'li bilan oila deb atalmish kichik bir guruh yuzaga keladi. Bu guruhning kengayishi oqibatida esa katta bir jamiyat yuzaga keladi.

Insonlarning turli holatlariga qarab, nikohda bo'lishlari quyidagicha bo'ladi.

1. Farz-vojib. Inson harom ishga bormasligi uchun nikoh – uylanishi lozim -oila qurish vojib bo'ladi.
2. Harom. Haromga olib boruvchi har narsa haromdir degan Islom shariatining qoidasi bunga asos bo'ladi;
3. Makruh. O'zining jufti haloliga zulm qilishdan qo'rqqadi biroq unga to'liq ishonmasli o'sha odam uchun nikoh makruh bo'ladi;
4. Sunnati muakada. Zinodan, juftiga zug'm qillishdan qo'rqmaydigan inson uchun oila qurish sunnati muakadir;
5. Muboh. Oila qurishga rag'batlantiruvchi hamda man etuvchi narsalarni bo'lmasligi nikohni mubon etadi [5].

Islom ta'limotlarida oila qurishga asos hamda maqsadlar quyidagilar hollarda quriladi:

-oila odob va ahloq, mehribonlik, adolat, o'zaro yordam, islomiy odoblar bilan o'zini ziynatlash orqali iliymaqom, mustahkam makon yaratish uchun quriladi;

-oilaviy hayotni er-xotin ulug' hamda ma'suliyatlarni yuklovchi, sharaflil maqsadlar ko'zlangan go'zal bir hayot deb qarashi kerak;

- er-xotin o'rtasidagi munosabatlar o'zaro muhabbat, o'zaro tushunish, intilish orqali bo'lishi lozim.

Er-xotin orasidagi munosabatlar faqat jinsiy aloqadan iborat bo'libgina qolamay, balki ularning qalblari, his-tuyg'ulari hamda butun vujudlari bilan bog'lanishadi. Shunday ekan ular bir-birlari bilan muloqat muomalalarida chiroyli tartib ila so'zlashishlari lozim bo'ladi. Alloh taolo erkakka erkaklik, ayolga ayollik xususiyatlarini berib yaratgan ekan, ularning har ikkalasiga ham mos vazifalar yuklatilgan. Shu bilan birga vazifalar bilan bir qatorda haq-huquqlari ham birlashtirilgan. Erkakning oiladagi rahbarlik vazifasini afsuski ko'p erkaklar qahr, g'azab, zulum o'tkazish deb tushunadi. Aslida rahbarlik qilish ma'suliyati olilani jumladan ayolini boqish, homiylik qilish, muhofaza qilish lozimdir.

Er-xotin o'zaro birga yaxshilik bilan yashamoqlari, har ikki taraf bir-biridan lazzat va orom topishi, sirlarini oshkor etmasligi, ehtiyojlarini qondirish imkoniga ega bo'lishlari kerak. Rasuli akram alayhissalomning hadislarida: «Agar kim uylansa, yaxshi niyat bilan oila qursa, uning dinining yarmi mukammal bo'ldi, qolgan yarmida Allohga taqvo qilsin, Allohdan qo'rqsin», deya ta'kidlab o'tganlar. Oilada er va ayolning vazifalari, majburiyatlari, burch hamda huquqlari bor. Er hamda ayol bularni to'liq bilishi lozim. Islomda erning ayoli oldidagi hamda, ayolning eri oldida burchlarini ko'rib o'tamiz.

Xotinning o'z erlari oldida bir necha burchlari borligi shariatda bayon etilgan.

1. Xotinning eriga itoat qilmog'i;
2. Huzurida eri bor vaqtda ayol kishi erining ruxsatisiz nafl ro'za tutmasligi;
3. Ayol kishi eri xohlagan vaqtda, sha'riy uzr bo'lmasa, uning jinsiy ehtiyojini qondirish kerak;
4. Ayol kishi eri yomon ko'radigan kishilarni uyga kiritmasligi hamda uning yonida o'tirmasligi lozim;
5. Erga nisbatan barcha ishlarda yaxshi munosabatda bo'lish;
6. Xotin har bir narsani eridan so'rab qilish;
7. Erga yordam berish va uning rioyasini ado etish.

Shu bilan birga erning ayoli oldidagi burchlari ikki qismga ajratiladi:

1. Moilaviy burchlari;
2. Muammoviy burchlari.

Erning moliyaviy burchlaridan tashqari muomalaviy burchlarini ado etishi ham lozim. Er xotiniga yaxshi muomalada bo'lishi, ular orasidagi munosabatlar sev-muhabbat, his-tuyg'ular, orzu-umidlar, baxt-saodat asosida yuzaga keladi.

Er-xotinlar nafaqat jisman balki ruhan ham birlashishadi. Er ayoliga hazil-mutoyiba va ko'ngilxushlik qilish bilan erkalatib turishi, ayoliga doimo yaxshilik qilishi, er xotinini behuda rashk qilmasligi, er xotiniga nisbatan kechirimli bo'lishi ular orasidagi munosabatlarni yanada rivojlanishiga turtki bo'ladi.

Oilada munosabatlari ijobiy bo'lgan er xotiniga lutf bilan muamila qilib, uni eng chiroyli

ismlar bilan chaqiradi hamda kamchiliklarini kechiradi.

Er-xotin bir-birlari bilan o'zaro yaxshi munosabatda bo'lishlari uchun o'zaro hislatlarini bilishlari lozim bo'ladi. Nimadan hursand yoki hafa bo'lishlarini bilish uchun erkak kishi ayolining xislatlari tabiatiga e'tibor qaratish darkor. Er ayollardagi bilishi ekrak bo'lgan hislatlardan aqli hamda dini borasidagi kamchiliklaridir.

Hadisda keltirilishicha "Ayollarga nisbatan yaxshi muomilada bo'ling, ayol qovurg'adan yaratilgan. Uni to'g'irlayman desangiz sindirib qo'yasiz, agar shu holda qoldirsangiz egriligicha qoladi. Shu bois ayollarga yaxshi muomalada bo'lingizlar" deya Rasululloh (sollalohu alayhi va salam) aytadilar. Demak, er xotiniga shunga qarab muomila qilishi lozim bo'ladi. Chunki boshqa insonlar bilan ularning xususiyatidan kelib chiqib muomila qilish munosabatlarda bo'ladigan madaniyatni hosil qilganidek er xotining xatolarini muhokama qilib o'tirmasligi kerak [6].

Demak, er xotiniga shunga qarab muomala qilishi, barcha xatolarini borasida gaplashsin hamda ahamiyatsizlariga e'tibor qaratmasligi kerak.

Oilaviy muammolar er tarafidan va hotin tarafidan bo'ladigan muammolarga ajratishimiz mumkin. Er tomonidan ayoliga e'tibor bermaslik, unga uyidagi qiymatsiz buyum sifatida qarashi, oilaga tegishli bo'lgan masalalarda ayolining fikrini inobatga olmaslik, ayolini haqorat qilishi, mensimasligi, qilgan vizifalarini minnat qilishi, boshqalarga yaxshi munosabatda bo'lib ayoliga yomon munosabatda bo'lish kabi muammolar bo'ladi.

Ayollari tomonidan bo'ladigan muammolarga quyidagilarni sanab o'tishimiz mumkin: uy hamda bolalar ozodaligiga e'tibor bermaslik, behuda rashk qilishi, erini rozi qilish haqida o'ylamasligi, his-tuyg'ularini inobatga olmaydi, eriga bo'ysunmalik, erining yaqinalriga yaxshi muomila qilmaslik, keraksiz sarf-harajat qilish.

Demak, er-xotin o'rtasida muammo yuzaga kelganda, ular o'rtasida bo'lib o'tgan kelishmovchilikni o'ylab ko'rishlari darkor. Erning jahli chiqsa yohud ayoli achchiqlansa, har ikkisi ham Allohdan panoh so'rashlari, shaytonning hiylalariga uchmasdan biri boshqasini kechirsin, xato qilgan bo'lsa kechirim so'rasin, bag'riga bossin [6].

Rasululloh (sollalohu alayhi va salam) o'zlarining hayotlarida bo'lib o'tgan oila muammolari haqida gapirib o'tmaganlarida biz hozirgi kunda bular haqida bilmas edik. Muammolarni hal qilishda aql, mehribonlik hamda yaxshilik bilan hal qilish yo'lini tutar edilar. Ular bu muammolarni hal qilishda quyidagi usullaridan foydalanganlar.

Birinchi usul tabassum ulashish hamda hazillashish. Ba'zi oilaviy muammolar, kelishmovchiliklarni qaysarlik hatto achchiq qilish yo'li bilan ham hal qilish foyda bermaydi, ana o'shanda ushbu usul yordamida hal qilinadi. Muammolarni vaqtda ular kattarib ketmasdan, yechim topish qiyin bo'lmasdan hal qilish darkor. Rasululloh (sollalohu alayhi va salam) ayollari bilan kelishmovchilik paytida ushbu usulda tabassum

qilganlari birasida quyidagi rivoyat keltirilgan: “Oisha (roziyallohu anho) Rasululloh (sollalohu alayhi va salam) ga qarata qayerda ekanliklarini so‘raganda ular “Ey Humayro, Ummu Salamaning oldida edim”, deyдилar bunga javoban Oisha (roziyallohu anho) “Ummu Salaman to‘ymadingizmi” deganlarida Rasululloh (sollalohu alayhi va salam) bunga javoban kulib qoyadilar”.

Ikkinchi usul e‘tiborsizlik. Rasululloh (sollalohu alayhi va salam) oilaviy kelishmovchilikni bartaraf etishda ushbu usuldan ham foydalanganlar. Ko‘p kelishmovchilik, tortishuv janjal bilan hal qilib bo‘lmaydi, chunki muammo chigallashgan sari uni yechish murakkablashib boradi. Oilada er-xotinlar o‘rtasida yuzaga keladigan nizolarda urning beparvo qarashi, baqirmasligi yoki foydali ishga diqqatini qaratganida hal bo‘lishi kuchayadi.

Uchunchi usul gaplashish hamda ko‘ndirish. Rasululloh (sollalohu alayhi va salam) er-xotinlik muammolarida gaplashib, qilayotgan xato ishi, fikrlaridan qaytarish yo‘li orqali xotinini ishonitirish yordamida muammolar yechimini topganlar. Bunday yechim oilaning mustahkam kelalagini ta‘minlaydi, hamda o‘zaro fikr almashish esa yuzaga kelga muammoni birgalikda bartaraf etishga turtki bo‘ladi.

To‘rtinchi usul nasihat va eslatma. Xotin Allohning hamda urning shariat tomonidan belgilangan vazifalarni ado qilishda xatoga yo‘l qo‘yganda ushbu usuldan foydalaniladi.

Beshinchi usul jahl chiqqanda qattiq ma‘lomat qilish. Biror bir muammo yana takrorlanganda Rasululloh (sollalohu alayhi va salam) uylarida bu yana takrorlanmasliklari uchun shu usuldan foydalanilgan.

Oltinchi usul qaror qabul qilishdan oldin yaxshilab o‘ylab ko‘rish, ishonch hosil qilish va aniqlash. Oilada yuzaga keladigan muammoni o‘ylab ko‘rish, aniqlash hamda ishonch hosil qilish orqali hal etiladi.

Yettinchi odillik bilan hukm chiqarish usulu. Oilaviy muammolarni hal qilishda ushbu usul juda foydali bo‘ladi.

Sakkizinchi usul turtib qo‘yish bilan ham oiladagi kelishmovchilikni bartaraf etsa bo‘ladi.

Oilaviy muammolarni hal etishda nasihat hamda chiroyli so‘z bilan malomat qilganlaridan so‘ng to‘qqizinchi tark qilish usulidan foydalanganlar. Rasululloh sollalohu alayhi va salam oilada xotin ehtiyojidan ortiq narsani so‘raganda yuzaga keladigan moddiy muammolarda ushbu usuldan foydalanganlar.

Va ohirgi usul ihtiyor berish hamda maslahat qilish orqali oilaviy muammolarni hal etishda qo‘llaganlar [6].

Demak, er-xotin o‘rtasida muammo yuzaga kelganda, ular o‘rtasida bo‘lib o‘tgan kelishmovchilikni o‘ylab ko‘rishlari darkor. Erning jahli chiqsa yohud ayoli achchiqlansa, har ikkisi ham

Allohdan panoh so‘rashlari, shaytonning hiylalariga uchmasdan biri boshqasini kechirsин, xatо qilgan bo‘lsa kechirim so‘rasin, bag‘riga bossin [6].

Alloh taolo ayolni shunday ulug‘ zot etib yaratganki, u o‘zining aql-zakovati, fahm-farosati bilan eriga huzur, xonadoniga fayz olib kiradi. Mana shunday ayol sababli er ikki dunyo saodatiga yetishadi. Alloh taolo Odam alayhissalomni yaratarkan, uni jannat ne‘matlari bilan siyladi. Jannatda hamma narsa muhayyo edi, biroq Odam alayhissalomga nimadir yetishmayotganday tuyular edi. Shu sababli Alloh Odam alayhissalomni chap qovurg‘asidan Momo havo onamizni yaratib, Odam alayhissalomning qalbi shodon etdi. Soliha, odobli, dono bo‘lgan ayol erkak hayotini Jannat qiladi.

Erkak ayoliga oilada uy ishlarida yordam berib, og‘irini yengil qilib ko‘nglini ko‘tarishi, ular o‘rtadagi mehr-oqibat rishtalari mustahkamlanishiga turtki bo‘ladi. Bu borasida Alloh taolo: “Ayollarga yaxshi muomalada bo‘lib hayot kechiringlar”, deb ta‘kidlaganlar. Shundan kelib chiqib yetuklikka intilgan har bir erkak oilada unga hamroh bo‘layotgan ayolining barcha axloq va hislatlarini to‘liq anglab, unga yaxshi muomalada bo‘lishi darkor.

HULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak oilaning har bir a‘zosi, eng avvalo er-xotinlar o‘z ma‘suliyati hamda majburiyatini teran his qilishi, Alloh roziligi yo‘lida burchlarini ado etishlari, jamiyatda chiroyli hamda pok-halol oilani shakllantirishi lozimdir. Buning uchun eng avvalo oilaviy hayotlarini yaxshilash, oiladagi baxtni mukammal bo‘lishiga hissa qo‘shish, har ikki taraf ham bir-birini rozi qilishga intilish, muammolarni hal qilish, juftini rozi qilish lozimdir. Zero oilalarning mustahkamligi jamiyat uchun ahamiyatlidir

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

- [1] Qur‘oni Karim. Alouddin Mansur tarjimasi. – T.: Cho‘lpon, 1992.– B. 3-237
- [2] Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. Baxtiyor oila. – T.: “Hilol-Nashr”, 2023. – B.174-241
- [3] <https://kun.uz/uz/news/2020/04/27/oila-mustahkam-bolishining-asosiy-shartlari> nima
- [4] Qur‘oni Karim ma‘nolarining tarjima va tavsifi. – Tos‘hkent: “Tos‘hkent islom universiteti” nas‘hriyot-matbaa birlas‘hmasi, 2018.–B.35
- [5] Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. Baxtiyor oila. – T.: “Hilol-Nashr”, 2023. – B.174
- [6] Islomda oila: muammo va yechimlar / M.Ahmad. – T.: Imom Buxoriy halqaro markazi nashriyoti. 2019. – B. 20-46